

*Реалізація магістерських програм з міжнародних відносин в
університетах США*

Ольга Тарасова

У статті розглянуто місце магістратури та її функції в системі вищої освіти США. Надано короткий характеристику різних типів магістерських ступенів. Висвітлено особливості реалізації магістерських програм з міжнародних відносин в американських університетах. Розглянуто шляхи удосконалення національної системи підготовки магістрів на основі зарубіжного досвіду.

Ключові слова: система вищої освіти США, ступінь магістра, інтегрований ступінь, фахівець із міжнародних відносин.

Постановка проблеми. Система вищої освіти в Україні перебуває у стані постійних реформ, зумовлених приєднанням до Болонського процесу. На думку вчених, через розмаїття європейських систем освіти найскладнішим завданням, що потребуватиме найбільше часу для вирішення, є введення двоступеневої вищої освіти (бакалаврату і магістратури) [1, с. 36]. Основна увага має бути зосереджена не лише на введенні чи адаптації уже існуючих ступенів, але й на повній перебудові програм зі скороченням терміну навчання та посиленням професійної складової. Оскільки у ключових положеннях Болонської декларації наголошується на збереженні національної своєрідності кожної країни-учасниці, то перед освітянами постає завдання зберегти найкращі вітчизняні здобутки та вдало інтегрувати елементи провідного закордонного досвіду. Саме тому, на нашу думку, доцільно звернутися до досвіду підготовки магістрів у США, оскільки саме в цій країні ступінь магістра має багаторічну історію становлення та розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема освіти магістерського рівня присвячено низку публікацій. Необхідність диверсифікації бакалаврської та магістерської освіти як традиційного та інноваційного рівнів обґрунтовано у статтях Г. Клочека та В. Моринця. Проблеми підготовки магістрів за конкретними напрямками розкривають у своїх працях такі дослідники: В. Берека, С. Вітвицька (педагогіка), Г. Клочек (філологія), В. Кривошея, В. Оспіцева (економіка), Н. Бішевець, Т. Хабінець (фізична підготовка). Особливості вищої освіти США вивчали Л. Пуховська (педагогічна освіта, ступенева освіта педагогів), Н. Бідюк (освіта дорослих), О. Вощевська (інженерно-аграрна освіта), О. Романовський (підприємницька освіта), А. Піскунов (ступенева освіта та кредитна система).

Серед американських дослідників варто виділити Дж. Глейзер (J. Glazer), яка досліджувала магістерську освіту на федеральному рівні. Результати двох її досліджень показали інноваційність магістерських програм (1986 р.) та зростаючу професіоналізацію магістерського рівня (2005 р.). Крім того, аналіз магістерських

програм та їхніх освітніх функцій здійснювали К. Конрад (C. Conrad), Дж. Геворт (J. Haworth) та С. Міллар (S. Millar).

Мета статті – охарактеризувати особливості магістерської освіти у сфері міжнародних відносин у провідних університетах США.

Виклад основного матеріалу. У зв'язку з існуванням великої кількості вступних вимог, навчальних програм, форм випускного контролю у вищих навчальних закладах неможливо дати єдине вичерпне визначення магістерського ступеня. Енциклопедія американської освіти визначає ступінь магістра одним реченням – як післядипломний ступінь, який вимагає зазвичай один рік навчання після отримання ступеня бакалавра з певної спеціальності. Проте далі пояснюється, що деякі університети дають обдарованим студентам можливість одночасно навчатися за бакалаврськими та магістерськими програмами, що вказує на відносність навіть такого визначення [10, с. 683]. Ключовими аспектами визначення є поняття «післядипломний» та «спеціальність». Поділ на додипломний (undergraduate) та післядипломний (graduate) рівні є характерним для системи вищої освіти США вже протягом тривалого часу. Додипломний рівень включає бакалаврат, післядипломний – магістратуру та докторантуру. Дж. Глейзер (J. Glazer) у дослідженні магістратури та академічного ринку праці зазначає, що головна різниця між додипломним та післядипломним рівнями освіти полягає у цільових настановах студентів. Якщо для студентів бакалаврату важливим є розширення власних знань та отримання ступеня вищої освіти як такого, то для студентів післядипломних програм вирішальною є орієнтація на кар'єрні можливості [6, с. 73]. Ця особливість пояснюється тенденцією американської системи освіти відкладати остаточне професійне визначення до післядипломного рівня. Студенти бакалаврату орієнтуються на ступені загального напряму і приділяють мало уваги змінам на ринку праці, у той час як магістранти мають меншу мобільність між галузями і їхнє бажання оволодіти певною професією обов'язково пов'язане з вибором ступеневої програми [6, с. 13].

За результатами діяльності ініціативної групи експертів (Joint Quality Initiative – JQA: Марліс Лігвотер, Хосе Гріфола, Нік Харріс, Вольфганг Корнер, Крістіан Тун та ін., 2002), ступінь магістра присуджується студентам: 1) які демонструють знання і вміння, що відповідають або прирівнюються до ступеня бакалавра, розширені і/або поглиблені відносно цього рівня, що забезпечує основи або можливість для розвитку і застосування ідей, часто в контексті досліджень; 2) застосовують знання і вміння щодо розв'язання проблем у нових або незнайомих обставинах у ширших (мультидисциплінарних) контекстах, відповідних галузі спеціалізації; 3) здатні комплексно інтегрувати знання, формулювати власні судження, застосовувати їх на практиці; 4) можуть чітко і однозначно викладати власні висновки, ідеї, пояснення фахівцям і нефахівцям; 5) мають освітні навички, які дають їм змогу продовжувати навчання на засадах самоосвіти або автономного навчання [2, с. 110–111].

Варто зазначити, що у США налічується 667 різновидів магістерського ступеня, а також 155 інтегрованих ступенів. За типом навчання магістерські програми поділяються на академічні, професійні та експериментальні, хоча деякі їхні характеристики частково збігаються. Академічні магістерські ступені необхідні для викладання, науково-дослідницької роботи або підготовки до вступу в докторантуру. Професійні ступені мають практичне спрямування та виступають завершальним етапом навчання. Експериментальні ступені характеризуються нетрадиційною побудовою програми, інноваційним змістом та оцінюванням досягнень, але зберігають традиційні вимоги щодо кредитів, поділу на семестри, елементів інтернатури та кінцевого контролю.

Кожний магістерський ступінь може мати кілька назв, передбачати кілька видів професійної діяльності, ставити різні вимоги стосовно кількості кредитів залежно від попередньої підготовки та цілей програми, практичного досвіду та кінцевого контролю. Більше того, існує градація всередині магістерських ступенів, оскільки існують комбіновані (combined) ступені (бакалавр/магістр гуманітарних наук), інтегровані (dual, joint) ступені, які присуджуються у двох галузях одночасно (магістр гуманітарних наук/магістр економіки управління, доктор права/магістр економіки управління, магістр державного управління/доктор медичних наук) [6, с. 17–18]. Таким чином, різноманітність магістерських програм коливається від програм з вузькою спеціалізацією до програм у двох різних галузях. Українським аналогом цього ступеня є так звана «друга вища освіта», проте у США, завдяки таким магістерським програмам, його здобуття вимагає менше часу та зусиль. Зазначимо, що на відміну від України, де програми бакалавра і магістра називають «освітньо-кваліфікаційними рівнями», тобто одночасно визначається рівень освіти та присвоєна кваліфікація, у Сполучених Штатах йдеться лише про освітній ступінь. Кваліфікація визначається за допомогою ліцензування. Через певний проміжок часу фахівець із дипломом бакалавра зобов'язаний скласти кваліфікаційний іспит для того, щоб одержати тимчасову ліцензію. У той час як фахівець із магістерським дипломом може отримати постійну ліцензію.

У сучасному нестабільному світі фахівці з міжнародних відносин повинні володіти аналітичними навичками та опанувати низку необхідних дисциплін для того, щоб впливати на динаміку розвитку міжнародних процесів та формування світової політики. З цією метою в рамках магістерської програми з міжнародних відносин студентам пропонується ґрунтовне вивчення двох дисциплін у галузі міжнародних відносин і спеціалізація у двох із трьох інноваційних напрямів: глобальна та регіональна інтеграція, світова безпека і врегулювання конфліктів, глобалізація суспільства. Також студенти мають можливість здобути або поглибити технічні та професійні навички, необхідні для ефективного аналізу та прийняття рішень, такі, як техніки спілкування та ведення переговорів, управління проектами тощо.

Навчання за магістерською програмою з міжнародних відносин відбувається зазвичай у невеликих групах, у яких проводяться семінарські та практичні заняття. Впродовж навчання магістранти здійснюють власні дослідження та за їхніми результатами пишуть дисертаційну роботу (finaldissertation або mémoire). Важливим етапом навчання в магістратурі є проходження практики у провідних міжнародних установах та організаціях.

На думку переважної більшості вчених, за останнє десятиліття головними цілями вищої освіти стали спеціалізація, професіоналізація та кар'єрне вдосконалення. Досягненню саме цих цілей має сприяти здобуття професійного магістерського ступеня, що, у свою чергу, може відбуватися за такими схемами: 1) студенти отримують ступені бакалавра й магістра з однієї спеціальності, наприклад, міжнародні відносини; 2) студенти обирають магістерську програму, споріднену з бакалаврською, наприклад, міжнародні відносини та міжнародний бізнес; 3) студенти навчаються за п'яти- або шестирічною програмою для отримання інтегрованого ступеня бакалавра і магістра міжнародних відносин [6, с. 24].

Зауважимо, що американські університети пропонують велику кількість інтегрованих ступенів, пов'язаних із міжнародними відносинами. Наприклад, у Принстонському університеті для студентів, які прагнуть поєднувати вивчення міжнародних відносин із опануванням права, розроблено програму для здобуття інтегрованого ступеня магістра з міжнародних відносин та доктора права (Master in International Relations / Juris Doctor) або інших дисциплін у галузі природничих та прикладних наук. Проте, перш ніж претендувати на здобуття інтегрованого ступеня, студент повинен надати обґрунтування, чому саме він хоче поєднати вивчення міжнародних відносин із іншою галуззю знань. Незаперечною перевагою інтегрованих ступенів є скорочення терміну навчання на один рік порівняно із здобуттям двох спеціальностей окремо. Крім того, студенти мають можливість протягом двох семестрів навчатися у престижних університетах-партнерах: Стенфордському, Єльському, Гарвардському, Північнозахідному, Каліфорнійському.

Досить часто магістерські інтегровані ступені можуть поєднувати несподівані галузі знань. Наприклад, Єльський університет пропонує об'єднаний ступінь магістра у галузі лісового господарства, охорони навколишнього середовища та міжнародних відносин (Joint Degree Program in Forestry & Environmental Studies and International Relations). Програма готує фахівців з розв'язання наукових, політичних та економічних проблем міжнародного управління ресурсами та охорони навколишнього середовища.

Для впровадження моделі навчання з метою здобуття інтегрованих ступенів насамперед необхідно, щоб програми були розроблені і/або схвалені спільно кількома вищими навчальними закладами. Магістранти з кожного ВНЗ повинні вивчати частину програми в інших університетах, при цьому перебування

магістрантів у партнерських ВНЗ має співставну тривалість, періоди навчання і випробування у цих вищих навчальних закладах визнаються повністю і автоматично, а викладачі кожного ВНЗ працюють у ВНЗ-партнерах і беруть участь у процедурі зарахування на навчання та підсумкових контрольних заходах.

Навчання в магістратурі студенти можуть поєднувати із навчанням за так званими «сертифікатними програмами». Якщо головною метою магістерських програм є вдосконалення професійної практики та наукові дослідження загального контексту професійної проблематики, то сертифікатні програми сфокусовані не на загальній професійній підготовці, а на актуальних проблемах та практичних аспектах діяльності в обраній галузі.

Кожна сертифікатна програма розглядає специфічну тему, зазвичай прикладного характеру, тобто нагадує міні-курс або навчальний кредит. Нагадаємо, що кредит є одиницею трудомісткості курсу, кількісним показником, який може накопичуватися. Важливо зазначити, що елементи магістерської програми можуть адаптуватися як сертифікатні програми або, навпаки, накопичення певної кількості сертифікатів може допомогти в отриманні професійного ступеня. Нещодавно було запропоновано створити «банк кредитів», де певна кількість сертифікатів могла б відповідати професійному ступеню. Ця ідея є досить продуктивною, оскільки впорядкований набір сертифікатів надає точну інформацію про те, якими знаннями і вміннями володіє конкретна людина [5].

Розглянемо деякі особливості зарахування до магістратури за спеціальністю «Міжнародні відносини» в університетах США. Питання щодо зарахування до бакалаврату вирішує приймальна комісія університету. Що ж стосується магістратури, то усіх претендентів розглядає рада факультету. Бажаючі здобути постбакалаврську освіту повинні виконати такі вимоги: надати академічні довідки та рекомендаційні листи з коледжу або університету, в якому навчалися раніше; заповнити аплікаційну форму та обґрунтувати у письмовій формі мету та головні цілі навчання в магістратурі; пройти вступне тестування та сплатити реєстраційний внесок.

Існує три основних тести, які необхідно скласти для зарахування до магістратури: вступний магістерський іспит (Graduate Record Examination (GRE)), тест аналогій Міллера (Miller Analogies Test (MAT)) і тест на знання англійської мови як іноземної (Test of English as a Foreign Language (TOEFL)). Загальний вступний магістерський тест не пов'язаний з конкретною галуззю знань, а швидше призначений для оцінки загальних знань і здібностей претендентів на вступ до магістратури. Він складається із восьми блоків, які допомагають виявити знання майбутнього магістранта із дисциплін гуманітарного циклу. Тест аналогій Міллера складається із 100 завдань на вербальні аналогії, відібрані з широкого кола академічних знань. Цей тест має значну прогнозуючу силу, що стосується академічної успішності потенційних магістрантів. За допомогою тесту аналогій Міллера визначаються вербальні та мисленнєві здібності, крім того, він дозволяє

здійснювати диференціацію навіть між однаково здібними студентами, які, проте, відрізняються своїм потенціалом [7, с. 7].

В Україні через невизначеність понять «спеціаліст» та «магістр» у значній кількості вищих навчальних закладів фактично немає різниці у підготовці спеціалістів та магістрів. Терміни навчання однакові, навчальні плани теж майже збігаються. На нашу думку, відмінність програми магістерської підготовки від підготовки спеціалістів полягає у глибокій орієнтації на фундаментальні знання, у спрямованості на інноваційну діяльність, у тому числі в науковій сфері. Визначальним щодо підготовки магістрів до інноваційної діяльності є високий рівень вимог до знань. Досягнення таких позитивних результатів стає можливим на основі компетентно обґрунтованих і чітко сформульованих освітньо-наукових програм підготовки магістрів, зорієнтованих на досягнення сучасних освітніх стандартів.

Незважаючи на те, що модель багаторівневої підготовки магістрів з міжнародних відносин в Україні зорієнтована на використання досвіду розвинених країн, її зміст розробляється кожним університетом на експериментальній основі. Що ж стосується організації навчального процесу в магістратурі, то, як засвідчує зарубіжний досвід, він має орієнтуватися на самостійну роботу студентів. Магістри на лекціях отримують забагато інформації, з якою вони можуть ознайомитися самостійно. Студенти повинні вчитися мислити та знаходити необхідну інформацію самостійно. Крім того, на відміну від американських університетів, у вітчизняних навчальних закладах не існує чіткого механізму організації та контролю самостійної роботи студентів. Ще однією проблемою підготовки магістрів з міжнародних відносин є її практична складова, яка поки що залишається поза увагою. Адже одним із основних векторів західної системи освіти є практична підготовка студентів, на яку відводиться понад третина загального обсягу навчальних кредитів.

Висновки. Підсумовуючи, зазначимо, що вивчення позитивного досвіду організації вищої освіти США дасть змогу вдосконалити та перевести на якісно новий рівень процес підготовки магістрів з міжнародних відносин в Україні. З цією метою, на нашу думку, систему магістерської освіти потрібно реорганізувати шляхом адаптації її до вимог провідних університетів світу в контексті положень Болонської декларації. Для цього, у свою чергу, необхідно модернізувати навчальні плани і програми підготовки фахівців, розробити відповідне методичне забезпечення.

Список використаних джерел:

1. *Вища освіта і Болонський процес : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / [Дмитриченко М. Ф., Хорошун Б. І., Язвінська О. М., Данчук В. Д.]. – К. : Знання України, 2006. – 440 с.*
2. *Качество образования : библиографический указатель. Болонский процесс в документах / сост. и пер. Е. В. Шевченко. – М., 2003.*

3. Концепція організації підготовки магістрів в Україні // Освіта. – 24 лютого – 3 березня 2010 р. – № 10.
4. Conrad C. *ASilentSuccess. Master's Education in the United States* / Clifton Conrad, Jennifer Haworth, Susan Millar. – Baltimore and London : the Johns Hopkins University Press, 1993. – 342 p.
5. Fairfield H. *Master's Degrees Abound as Universities and Students See a Windfall* / Hannah Fairfield. – New York Times, 12.09.2007 [Electronic resource]. – Way of access: URL : <http://www.nytimes.com/2007/09/12/education/12masters.html>.
6. Glazer J. *The Master's Degree : Tradition, Diversity, Innovation* / Judith Glazer. – ASHE-ERIC Higher Education Report #6. Washington, D.C. : Association for the Study of Higher Education, 1986. – 129 p.
7. LaPidus J. *Postbaccalaureate and Graduate Education : A Dynamic Balance* / Jules LaPidus // *Postbaccalaureate futures: new markets, resources, and credentials* / ed. by K. Kohl and J. LaPidus. – American Council on Education / Oryx Press series on higher education, 2000. – P. 3–9.
8. Patterson W. *Certificate Program Snapshots* / Wayne Patterson // *Postbaccalaureate futures : new markets, resources, and credentials* / ed. by K. Kohl and J. LaPidus. – American Council on Education / Oryx Press series on higher education, 2000. – P. 239–253.
9. Spurr S. *Academic Degree Structures : Innovative Approaches. Principles of Reform in Degree Structures in the United States* / Stephen Spurr. – Berkeley. Cal. : Carnegie Foundation for the Advancement of Teaching, 1970. – 280 p.
10. Unger H. *Encyclopedia of American education* / Harlow Unger. – New York : Facts on File Publishing, 2007. – 1370 p.